

менните политики в тази област следва да бъдат базирани на включването, на премахване на бариерите пред тази обществена група, какъвто е и правният отговор на тази тенденция [12].

Заклучение

Анализът на историческото развитие на института на недееспособността показва, че за българското законодателство римското право не оказва такова пряко въздействие, каквото откриваме в законотворчеството на Западна Европа. Изследването на този правен институт у нас разкрива липсата на единен стандарт, който да гарантира унифицирането на съдебно-психиатричната практика в областта на дееспособността. Неяснотите в критериите относно недееспособността водят до незадоволителна надеждност при изготвяне на съдебно-психиатрична оценка от различни експерти. Въпреки твърденията, че недееспособността има значение главно за извършване на правните действия на лицето, на практика социалният ѝ смисъл не може да бъде отречен. Всъщност, дееспособността и недееспособността обуславят автономността във всички обществени сфери, тъй като достъпът до тях de facto е през правата на човека, а дееспособността се оказва ключът към тях. Необходимо е сериозна промяна в правната рамка в отговор на стандартите, залегнали в Конвенцията на Организацията на обединените нации. Такава промяна ще създаде реални условия за равнопоставеност на най-уязвимата група хора с увреждания – тези с психични проблеми и интелектуални затруднения.

Библиография

1. Анализ на съответствието на българското законодателство с КПХУ, http://www.equalrights.bcnl.org/uploadfiles/documents/bg_review_uncrpd_final.pdf, „Прилагане на член 12 и член 33 от КПХУ, http://www.equalrights.bcnl.org/uploadfiles/documents/comparative_study_uncrpd_final.pdf
2. Ангелова-Барболова, Н. Клинико-социална характеристика на шизофренией с агресивними формами поведения, подвергнутых недобровольной госпитализации. Дис. канд. мед. наук, Москва, 2009.
3. Велинов, В. П. Маринов. Практическа психиатрия, том 2. Ася-Росен Младенов, София, 2008, 19-21, 52-59.
4. Велинов, В. Автореферат. Канд. дис. ЦМБ, София, 1998.
5. Ганев, В. Законът за съдебно-психиатричната експертиза. БАН, София, 1959.
6. Данаджиев, Ст. Невменяемостта в нашия наказателен закон. С., 1922.
7. Данаджиев, Ст. Принципи на психическата хигиена. София, 1935.
8. Данаджиев, Ст. За афекта (раздразненото състояние) в главния процес. 2 изд., София, 1932.
9. Джеров, Ал. Гражданско право. ИК „Труд и право“, София, 2012, 34.
10. Джеров, Ал. Гражданско право. Обща част. Книга първа. Изд. „Проф. М. Дринов“, София, 1994, 27-30.
11. Дождев Д. В. Римское частное право. Норма, Москва, 2008, 685.
12. Доклад на Комисията по правни въпроси на Европейския парламент (препоръки към Комисията относно правната защита на пълнолетни лица: трансгранични последици (2008/2123(INI)), 8.
13. Дончев, П. Върху разпространението, произхода, болестните механизми и превенцията на обществено-опасните действия при психично болни. Дис. д-р м.н.н. София, 1977.
14. Европейският съд по правата на човека. Критичен анализ на българската уредба по дееспособността – несъответствие с чл. 3, 5, 6, 13 и 8. В особените мнения от Европ. конв. за защита правата на човека в Решението по делото „Станев срещу България“, <https://mjs.bg/47/233/>.
15. Закон за лицата и семейството. Държавен вестник, бр. 89 от 1953/последни промени: ДВ, бр. 120 от 29.12.2002.
16. Илейко, В. Р. Судебно-психиатрическая экспертиза: от теории к практике. КИТ, Киев, 2006, 249-256.
17. Панова, Е. В. Кодификацията на Юстиниан. НБУ, 2004.
18. Петрова, Г. История на българската държава и право. (680–1878). Изд. „Сиела“, София, 2009, 30.
19. Покровский, И. А. История римского права. Москва, 2004, 540.
20. Решение от 4.11.2013 г. по гр. дело № 16 532/ 2012 г. по описа на Софийски градски съд, <http://challengingthelaw.com/wp-content/uploads/2013/11/Reshenie-K-za-pravata-na-horata-s-uvrejdanija.pdf>.
21. Стоименов, Й. Съдебна психиатрия. Учебник за студенти по право. Изд. „Марин Дринов“, София, 2003, 33.
22. Тодоров, Ст. Агресивни и автоагресивни действия на шизофренично болните. Автореферат на дис. за прид. научна ст. кмн. Варна, 1979.
23. Торбов, Ц. История и теория на правото. Юриспрес, София, 2002, 7.
24. Шипковенски Н. Недееспособност и запрещение. Пр. мисъл, 1972, 4.
25. Council decision 2010/48/EC of 26 November 2009 concerning the conclusion, by the European Community, of the United Nations Convention on the Rights of Persons with disabilities.
26. Fenet, P. A. Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil. T. 1 – 15. Paris, 1836
27. Human rights Commissioner Office, Comm DH/Issue Paper Strasbourg, 20 February 2012, “Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities”, 2012.
28. Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, 2013.
29. Starck, B. Introduction au droit. Paris, 1991.

Автори

Д-р Аделина Джорджанова, д.м., УМБАЛ „Св. Марина“, Клиника по психиатрия и медицинска психология, гр. Варна, бул. „Христо Смирненски“ №1, e-mail: adelina.jordjanova@abv.bg

БЪЛГАРСКАТА МЕДИЦИНА В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

М. Георгиев

Като коренно население на Балканите и Мала Азия през първото хилядолетие преди новата ера траките са най-близки съседи на древните гърци, перси и скити. Тракийското общество е в най-висок разцвет през VI-III в. пр. Хр. и оставя следи на висока култура: орфизъм, култове към лекаря Салмоксис, представен и в Платоновия „Хармид“, и към Асклепий – бащата на божественото медицинско семейство.

Но същинската старобългарска култура и медицина се заражда след приемането на християнството при княз Борис I (865). Тогава се извършват най-важните промени при утвърждаването на етническата и социално-икономическата структура на българското феодално общество, развиват се нови насоки при формиране на неговата идеология, изграждат се нова материална и духовна култура. След IX век България се включва активно в процеса на идейните взаимодействия между народите, тогава тя създава своята културно-народностна самобитност. Благодарение на приемането на християнството, на утвърждаването на славянската

азбука и на старобългарския език като официален през втората половина на IX век българската книжовност развива всички познати тогава жанрове и обгръща широк кръг познания за природата и човека. Най-често това са преводи и преработки на византийски съчинения с естественонаучно съдържание, в които причинното познание за действителността се преплита с езически и християнски митични елементи. В новосъздадената книжнина старобългарските мислители въвеждат заети от други езици понятия (термини) или създават българските им съответствия, които по-късно образуват основата на терминологията и научното мислене чрез славянските езици. В техните произведения се съдържат най-добрите постижения на тогавашната обществено- и естествоведческа мисъл: философия, историография, география, астрономия, биология, медицина и пр.

Юстиниановото законодателство утвърждава постановеното още от император Константин I задължение на градските лекари да обучават своите наследници в професията.

И когато той ги превръща в болнични лекари, те водят със себе си и своите чираци и така болниците стават центрове на медицинското образование в неговата последователност от обучение в теориите на Хипократ и Гален, практическа подготовка и опит, изпит и лиценз за самостоятелна работа.

Византийската медицина се ръководи от същите авторитети и теории като тази в гръко-римския свят. Чрез медицинските енциклопедии, съставени от византийски лекари между IV и VII в., Византия наследява медицинската мъдрост на старите школи, макар клиничният опит и новите лекарства да променят много от наследените знания. Въпреки, че европейската медицина се заражда през езическата античност, християнската църква я легитимира пред вярващите и дори я издига най-високо между другите области на знанието. Църквата във Византия става патрон на лекарите и така се осъществява „бракосъчетанието“ между християнската благодетелност и античната медицина.

В старобългарската култура и медицина се осъществява същата приемственост по отношение на класическата античност. В своя „Шестоднев“ Йоан Екзарх преразказва възгледите или направо цитира имената на антични мислители, голяма част от които са лекари. Той се спира на редица идеи на Анаксимандр, Анаксимен, Анаксагор и Емпедокъл и спори с Парменид, Талес, Диогени особено с Платон и Аристотел.

Старобългарските медицински текстове в тесен смисъл следва да бъдат анализирани и оценявани на фона на разпространените през тази епоха Хипократови, Галенови и византийски медицински трактати. След времето на големите медицински енциклопедии (IV-VII в.) тези текстове се обогатяват с християнска риторика, стават кратки, практически насочени за обучение на младите и за лекарите от практиката въз основа на принципа „от глава до пети“, а по-пространните от тях представят опита от болничните лечебни списъци с методи и средства във вид на медицински кодекси. Най-често последните включват коментари върху Хипократ и Гален, трактати върху треските, флеботомията, фармакологията на лечебните средства в азбучен ред, диагностиката по пулса и урината. Тъй като старобългарските съчинения, включително и медицинските, предхождат във времето тези на другите славяни, се смята, че техните различни редакции и преписи (български, сръбски или руски) след XII в. по правило имат български прототипи. Много от ръкописите са със смесено съдържание (богословско, природонаучно, нравствено-поучително, медицинско и пр.) като „Шестоднев“ (IX в.), Сборника на цар Симеон (X в.), сборника „Златоструй“ (XI в.), сборниците „Пчела“ (XIV в.), „Физиолог“ (XV в.) и др.

Хилендарският медицински кодекс от XIV-XVI в. безспорно е най-голямата сбирка на медицински текстове. Въпросът за първоизточниците на съчиненията в него все още стои открит, но гръцките, арабско-турските и латинските термини в тях показват, че славянските преводи са правени главно от византийски източници – пряко и от текстове посредници. Хилендарският кодекс съдържа най-типичните за епохата на европейското средновековие медицински трактати като тези за треските, за диагностиката по пулса и урината, за лекуването и лекарствата, за женските болести, за кръвопускането, за отровите и други, включително и коментари върху Хипократовите „Афоризми“. Съдържанието на Хилендарския медицински кодекс показва, че трактатите в него са основани на Хипократово-Галеновата традиция, че е налице съюз между античната медицина и християнската благодетелност.

Лекуването на болестите в контекста на християнския нравствен императив за милосърдие и грижа за болните, недъгавите и бедните е опит за разрешаване на тежките здравни проблеми, свързани с войни и опустошения, природни бедствия,

глад и болести. Гадателните книги са безценен извор на надеждни картини на епидемии, епизоотии, скърби и насилствена смърт. Средната продължителност на човешкия живот през средновековието е около 35 г. и се дължи на катастрофалната детска смъртност (160-510‰) и опустошителните епидемии от чума, холера, вариола, хорея, ергодизъм, малария, сифилис и други тежки и смъртоносни тогава болести.

Извори

Апокрифни формули и заклинания, молитви против болести и страдания – средновековни славянски текстове, обикновено преводи на византийски първообрази на заклинания, понякога в тях са включени светци закрилници и помощници, например при ухапване от змии и други животни, при кръвотечение от носа и устата, при зъбобол, трудно раждане, мъчно уриниране, против „всякаква болест и недъг“ в ръкописи от XIII-XVIII в. Някои от текстовете съдържат указания за приложението на лечебни средства.

Диалозите на Псевдо-Кесарий – старобългарски превод от X в. на анонимно ранновизантийско съчинение от VI в. с разнообразно съдържание. Наред с богословските въпроси в него се съдържат сведения за земи и народи, за неживата природа и нейните явления, за времето и небесните тела, за животните и растенията и за човека (устройството на човешкото тяло, функции на вътрешните органи, ембриогенеза, хирургично и чрез изгаряне лекуване на рани и възпалени места, употреба на сънотворни и обезболяващи и др.)

Един лекар в „тема България“ през XI-XII в. – съобщение за неиздаден медицински ръкопис (XIV в.) от Ватиканската библиотека, който съдържа сведения за оперативно отстраняване на камъни от пикочния мехур в югозападните български земи със средище гр. Охрид и за работата на своя автор – лекаря Евстатий – там.

Житие на Йоан Златоуст от Георги Александрийски – старобългарски превод на житието от X в. със сведения за болничното дело по това време.

Известното от Гален за това как да се предугади лечението според урината на болния, сипана в стъкло – съчинение в славянския ръкопис №54 в Народната библиотека в Белград (XVII в.) относно уроскопията и свързаните с вида на урината диагностични, прогностични и терапевтични указания.

Месеците според римляните – старобългарски превод на византийска хигиенна статия за начина на живот и храненето, приписвана на Йоан Дамаскин (VII-VIII в.) и включена в Симеоновия сборник.

Онзи, който не вреди сам на себе си, не може да бъде увреждан от никого – старобългарски превод от X в. на едноименното слово от цариградския патриарх Йоан Златоуст от 406 г. Предполага се, че той е остатък от сборника „Златоструй“ от времето на цар Симеон. Съдържа поучения за здравословния начин на живот в препис от XI в.

Отговорите на папа Николай I по допитванията на българите – най-ранният писмен паметник (написан на латински), в който има данни за опита на българското общество да регламентира начина на живот в съгласие с християнските норми след покръстването през 865 г.

Разсъждения на Гален върху учението на Хипократ – откъс от старобългарски превод на византийска компилация върху Гален, запазен в български, сръбски и руски преписи от XV-XVIII в. относно устройството на човешкото тяло от четири елемента, четири телесни течности и техните качества, относно здравето и болестите, лечителя и лекуването, здравословния начин на живот и др.

Разсъждения на Гален за годишния кръг – съчинение в ръкопис №54 в Народната библиотека в Белград (XVII в.), който съдържа описание на телесния статус през четирите годишни времена, препоръки за здравословен начин на живот, включително и диетичен календар.

Разумник – апокрифно средновековно българско съчинение с тълкувания в диалогична форма, запазено в препис от XVI в., със сведения за устройството на света и човека.

Указание от премъдростта Соломонова. Какво да ядеш през всичките месеци – текст в ръкопис №649 в библиотеката на Румънската академия на науките – Букурещ, (XVI в.) с диетичен календар и други хигиенни съвети.

Хилендарски медицински кодекс – ръкопис №517 от библиотеката на Хилендарския манастир (XIV-XVI в.). Съдържа най-типичните за средновековната медицинска книжнина трактати – за пулсовата диагностика, уроскопията, треските, отровите, флеботомията, терапевтичен наръчник и др.

Царевите на свети Козма – старобългарски глаголически ликовник (X-XI в.) от библиотеката на манастира „Св. Екатерина“ в Синай. Счита се за най-стария медицински ръкопис на славянски език.

Из „Старобългарската медицина“ от Минчо Георгиев, Академично изд. „Проф. М. Дринов“, 2011, 180 с. (продължение в следващия брой)

